

**FRANSA'DA VE TÜRKİYE'DE SEÇİM
KAMPANYALARININ VE SİYASÎ PARTİLERİN
FİNANSMANININ DENETİMİ**

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ*
Yrd. Doç. Dr. Serkan ÇINARLI**
Yrd. Doç. Dr. Cem ÖZCAN***

ÖZET

Günümüzde siyasi hayatın maddi yönünün denetlenmesi konusu çağdaş, demokrasiye inanan ve hukuk devleti ilkesini benimsemiş ülkelerde büyük önem arz etmektedir. Batı Avrupa'da uzun yıllardan beri bu konuda sürdürülen çalışmalar oldukça geniş bir mevzuatın oluşmasına ve detaylı yargı kararlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Demokrasinin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi ve siyasi hayatı ilgilendiren temel hak ve hürriyetlerin daha iyi korunabilmesi amacıyla Avrupa Birliği'nin önemli ülkelerinden biri olan Fransa'da benimsenen hukuki düzenlemelerin takip edilmesi Türkiye'de de ulaşılmak istenen hedeflerin doğru şekilde tespit edilmesi bakımından yararlı olacaktır. Bununla birlikte siyasi hayatın maddi yönünün denetiminin yapılması, bu alanda yapılacak hukuki düzenlemelerin hazırlanmasının yanı sıra uygulamada da konuya gereken özenin gösterilmesini gerektirmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: *Siyasi Partiler, Siyasi Partilerin Finansmanı, Siyasi Partilerin Denetimi*

* Çağ Üniversitesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** İzmir Üniversitesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

*** İzmir Üniversitesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

CONTROL OVER FINANCING OF ELECTION CAMPAIGNS AND POLITICAL PARTIES IN FRANCE AND TURKEY

ABSTRACT

Economic control of political life is a matter of importance in the countries which endorse the contemporary values of democracy and rule of law. In Western Europe, the process in this context, has led up to a large set of legal provisions and judicial precedence. An evaluation of French legal system with respect to this subject is useful as it may serve as a good example in the reaching of the aims in Turkey. On the other hand, one should not forget the importance of actual practice of legal provisions, in addition to a painstaking work process of preparation of legal provisions.

KEYWORDS: *Political parties, finance of political parties, supervision of political parties*

1. GİRİŞ

Avrupa demokrasisinin en önemli ülkelerinden biri olan Fransa'da seçim kampanyalarının ve siyasî partilerin finansmanının denetimi konusu oldukça detaylı hukuki düzenlemelere tâbi tutulmuştur. ABD, Almanya, Büyük Britanya, İtalya gibi devletlerin bu alanda gerçekleştirdikleri yasama faaliyetlerinden sonra 1988 yılından itibaren Fransa'da da bu konuyla ilgili ilk yasal düzenlemeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Fransa'da o yıllarda patlak veren parti finansmanı ve seçim kampanyası skandalları bu tür yasal düzenlemelerin varlığını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda siyasî partiler ile devletin iç içe olması ve siyasî partilerin finansmanının şeffaflığına ilişkin yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde oldukça geç kalınmış olması belirleyici olmuştur¹. Nihayet 1988'de çıkarılan kanunların² bazı hükümleri ilerleyen yıllarda

¹ Pujas, V., & Rhodes, M. (1999). Party Finance and Political Scandal in Italy, Spain and France. *West European Politics*, 22 (3), s. 47

² 1958 yılından beri Fransa'da yürürlükte olan beşinci cumhuriyet Anayasası'nın 46. maddesi yazılı hukuk kaynakları alanında normlar hiyerarşisi açısından farklı bir düzenleme öngörmüştür. Buna göre söz konusu madde, kanunları organik kanunlar ve olağan kanunlar olmak üzere

birçok kez değişikliğe uğrayarak başta seçim kanunu³ olmak üzere bazı başka kanunların içine alınmışlardır. Siyasî hayatın maddî yönünün denetlenmesi konusu Fransız kamu hukuku doktrininde seçim kampanyalarının denetlenmesi ve genel olarak siyasî partilerin finansmanının denetlenmesi olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

Avrupa demokrasisinin bir parçası olma yönelimindeki Türkiye’de de siyasî partilerin finansmanı (devlet yardımı ve bağışlar) ve bunların denetimi hususu, anayasa hukukunun önemli tartışma konularının başında gelmektedir. Makalemizde bu tartışmalar dışında, Türkiye’deki siyasî partilerin finansmanı sorunu ele alınacaktır.

2. FRANSA’DA SİYASÎ PARTİLERİN FİNANSMANI

2.1. SEÇİM KAMPANYALARININ DENETLENMESİ

Fransa’da Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu (CNCCFP)⁴ seçim kampanyalarının denetiminden sorumlu başlıca organdır. Bağımsız idari otorite niteliğine sahip olan bu kurum seçim kampanyaları esnasında adaylar tarafından açılması zorunlu olan

ikili bir ayırıma tabi tutmuştur. Organik kanunlar devletin temel organlarını ve bunların işleyişlerini ilgilendiren konularda çıkarılırken olağan kanunlar bunun dışında kalan konular için yürürlüğe konmaktadır. Normlar hiyerarşisi açısından organik kanunların olağan kanunlardan daha üst durumda oldukları kabul edilmektedir. Organik kanunlar yürürlüğe konmadan önce Anayasa Konseyi’nin denetiminden geçirilerek Anayasa’ya uygunluk açısından daha sağlıklı bir yasama faaliyeti yürütülmesi amaçlanmaktadır. Diğer taraftan devletin temel organlarının işleyişi ile ilgili olarak Anayasa ve kanun arasında yeni bir yazılı hukuk kaynağı yaratılarak bu konular mümkün olduğunca Anayasa’nın dışına çıkarılmaktadır; böylece çerçeve Anayasa anlayışının geçerli kılınmasına çalışılmaktadır. Seçim kampanyalarının ve siyasî partilerin finansmanının denetimi alanında da 12 mart 1988 tarihinde biri organik biri de olağan kanun olmak üzere iki kanun yürürlüğe konmuştur, (L. org. n° 88-226 : Journal Officiel 12 Mars 1988) (L. n° 88-227 : Journal Officiel 12 Mars 1988).

³ Code électoral français.

⁴ Commission nationale des comptes de campagne et des financements politiques.

kampanya hesabını ve buna bağlı olarak elde edilen gelirleri ve yapılan harcamaları denetlemekle yükümlüdür.

2.1.1. Kampanya Hesabı

Fransız Seçim Kanunu'nun L. 52-12. maddesinin birinci fıkrası adaylar için seçim kampanyası ile ilgili gelir ve giderleri gösteren bir kampanya hesabı⁵ oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Buna göre seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra o seçimde % 1'den daha fazla oy alan her aday kampanyası esnasında elde ettiği gelirleri, bu gelirlerin miktar ve niteliklerini gösterir bir belgeyi CNCCFP'ye sunmak zorundadır. Aynı şekilde bu belgede gelirlerin yanı sıra giderlerin de gösterilmesi zorunluluğu vardır. Uygulamada Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu'nun kampanya hesabını titizlikle incelediği bilinmektedir, aynı şekilde kampanya hesabında gösterilmesi gereken bilgiler Komisyon tarafından adaylara verilen matbu bir belgede ayrıntılı olarak gösterilmektedir⁶. Kampanya hesabı oluşturma ile ilgili bu yükümlülük senato seçimleri dışında kalan tüm genel ve yerel seçimlerde mevcuttur. Seçim Kanunu'nun L.52-12. maddesinin ikinci fıkrası kampanya hesabının Komisyona sunulması açısından bir süre öngörmektedir. Buna göre adaylar seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra iki ay içerisinde ve her halde sonuçların kesinleşmesini takip eden dokuzuncu Cuma gününe kadar kampanya hesabını Komisyona sunmak zorundadırlar.

Kampanya hesabında gösterilmesi zorunlu unsurlardan ilki gelirlerdir. Genel olarak Komisyonun tavrına bakıldığında gelir kavramının geniş bir biçimde ele alındığı göze çarpmaktadır. Buna göre bağışlar ve siyasî partilerin adaylara yaptıkları katkıların yanı sıra adayların kendi kaynaklarının, para yardımları dışındaki aynî nitelikteki yardımların ve her türlü finansal desteğin gelir olarak nitelendirildiği görülmektedir. 1995 yılındaki belediye seçimlerinde Fransa genelinde adayların gelirlerinin hangi kalemlerden geldiği Komisyon tarafından ayrıntılı bir rapor halinde incelenmiştir⁷. Buna göre ortalama olarak

⁵ Compte de campagne.

⁶ Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 15.

⁷ 3e Rapp. d'activité de la Commission : éd. JO 1996, n° 4320, s. 41.

gelirlerin % 14' ü bağışlardan, % 11'i siyasî partilerin yardımlarından, % 68'i adayların kendi kişisel kaynaklarından, % 1'i ise aynı yardımlardan gelmektedir. Adayların kendi kişisel kaynaklarının içerisinde de banka kredilerinin önemli yer tuttuğu bilinmektedir. Bağışlar konusunda Fransız Seçim Kanunu bazı sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamaları gerçek kişilere yönelik sınırlamalar ve tüzel kişilere ilişkin sınırlamalar olarak ikiye ayırmakta yarar vardır.

Gerçek kişiler açısından Fransız Seçim Kanunu'nun L.52-8. maddesinin ilk fıkrası miktar yönünden bir üst sınır getirmektedir. Buna göre bir aday bir gerçek kişiden 4600 euroyu aşacak miktarda bağış kabul edemez. Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre 150 euroyu aşan her bağış çek, virman ya da banka kartı yoluyla yapılmak zorundadır.

Tüzel kişiler açısından ise Seçim Kanunu'nun L.52-8. maddesi ikinci fıkrasının bir yasak getirdiği görülmektedir. Bu hükme göre tüzel kişiler hiçbir şekilde bir adayın seçim kampanyasına bağış şeklinde maddî destek sağlayamazlar. Tüzel kişilerin para yardımı dışında kalan aynı ve diğer her türlü yardımı da yine bu maddeyle yasaklanmıştır. Burada tüzel kişiler için getirilen yasağın tek istinası siyasî partilerdir. Tüzel kişilerin ve özellikle de ticarî şirketlerin adaylara bağış şeklinde destek vermelerinin sakıncaları Fransız Anayasa Konseyi'nin 2008 yılında verdiği bir kararla⁸ da vurgulanmıştır.

Kampanya hesabı kapsamında adayların göstermekle yükümlü oldukları gelirlerin yanı sıra diğer bir husus da giderlerdir. Fransız kamu hukuku doktrininde seçim giderleri kavramının neyi ifade ettiği, bu giderlerin çeşitleri, sınırlandırılmaları ve seçim sonunda adaylara iadeleri konuları ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Genel itibar ile bir giderin gerçek anlamda "seçim gideri" olarak nitelendirilebilmesi için üç durumun incelenmesi gerektiği kabul edilmektedir⁹: Öncelikle yapılan harcamaların gerçekleştikleri dönem önem arz etmektedir. Buna göre Fransız Seçim Kanunu'nun L.52-12 ve L.52-14. maddeleri uyarınca seçimin yapılacağı aydan bir yıl öncesinden başlamak kaydıyla seçim

⁸ Cons. const., 26 juin 2008, déc. n° 2008-4509 à n° 2008-4514, AN Eure-et-Loir, 1re circ., M. Jean-Pierre Gorges et a. : Journal Officiel 8 Juillet 2008.

⁹ Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 40.

sonuçlarının kesinleştiği ana kadar geçen sürede yapılan harcamalar seçim gideri olarak kabûl edilmektedir. Bu sürelerden önce veya sonra yapılan harcamalar seçim gideri olarak addedilmemektedir. İkinci durumda harcamaları yapan kişilerin kimler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Adayın yanı sıra adayı destekleyen ve onun adına kampanya yürüten gerçek kişiler ve siyasî parti ya da partilerin kampanya için yaptıkları harcamalar seçim gideri olarak kabûl edilmektedir. Üçüncü ve son olarak dikkat edilmesi gereken husus yapılan harcamaların amacıdır. Başka bir ifadeyle bir harcamanın gider olarak kabûl edilebilmesi için bunun adayın seçilme şansının yükseltilmesi için yapılmış olması gerekmektedir. Fransız Danıştay'ının vermiş olduğu kararlarda seçim kampanyası esnasında bir adayın makyajı, giyimi ve güvenliği için yapılan harcamaların seçim gideri olarak kabûl edilmesi gerektiği fikri benimsenmiştir¹⁰. Bunun dışında genel olarak tanıtım ve haberleşme için harcanan tutarlar, ulaşım masrafları, kampanya için satın alınan donanımlar vb. harcamalar da gider sınıfında değerlendirmeye alınmaktadır¹¹.

Seçim kampanyası için yapılan harcamaların adaylara geri ödenmesi de Fransız Seçim Kanunu'nda ayrıntılı olarak düzenlenmiş bir konudur. Kanunun L.52-11-1. maddesi hükmüne göre yapılan harcamaların devlet tarafından götürü olarak geri ödenmesine ikili bir tavan belirlenmek suretiyle sınır getirilmiştir. Bu hükme göre aday tarafından yapılan seçim harcamalarının en fazla % 50'si seçim sonunda adaya geri ödenebilir. Diğer taraftan ikinci bir sınırlama da adayın seçim gelirlerine yaptığı kendi katkısı yönünden belirlenmiştir. Buna göre Seçim Kanununun L.52-11-1. maddesi geri ödemenin adayın kendi kaynakları ile oluşturduğu ve kampanya hesabında gösterdiği gelirden fazla olamayacağını da hükme bağlamıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise adayın seçimde gösterdiği başarı yönünden geri ödeme konusunda bir şart ortaya koymaktadır. Buna göre seçimin ilk turunda % 5'ten az oy

¹⁰ CE, 6 juill. 2005, n° 272523, Samuel X, Élect. membres conseil régional Pays de la Loire. - CE, 30 nov. 2005, n° 273319, Marine X, Élect. membres conseil régional Île-de-France : JurisData n° 2005-068297, CE, 6 janv. 2006, n° 274025, M. Gollnisch : JurisData n° 2006-069448.

¹¹ Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 41,42.

alan adaylar geri ödemedi den yararlanamazlar. Geri ödemedi den yararlanabilmenin bir diğ er şartı da kampanya hesabının usûlüne uygun bir şekilde oluşturularak Komisyonun onayından geçmesidir.

2.1.2. Gelir ve Giderlerin Kontrolü

Fransa'da seçim harcamalarının denetiminden sorumlu organ Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu'dur. Fransız idare teşkilatı içinde bağımsız idari otorite olan bu Komisyon Seçim Kanunu'nun L.52-14. maddesine göre dokuz üyeden oluşmaktadır. Bu dokuz üyenin üçü Danıştay mensuplarından, üçü Yargıtay üyelerinden, diğ er üçü ise Sayıştay üyeleri arasında seçilmektedir. Komisyon kendi başkanını ve başkan yardımcısını seçer.

Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu'nun yetkileri Seçim Kanunu'nun L.52-15. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddenin ilk fıkrasına göre Komisyon kampanya hesabını kabûl veya reddetme ya da yeniden düzenleme yetkisine sahiptir. Aynı şekilde Komisyon seçim sonrasında adaya devlet tarafından geri ödenecek olan paranın miktarını da belirler.

Seçim Kanunu'nun L.52-15. maddesinin ikinci fıkrası kampanya hesabının Komisyon tarafından onaylanması bakımından bir süre öngörmektedir. Bu hükme göre seçimlerin yasalara uygunluğu açısından yargı yoluna başvurulmuş olması hali dışında Komisyon kampanya hesabının denetimini hesabın kendisine sunulması tarihinden itibaren altı ay içinde neticelendirmek zorundadır. Bunu yapmadığı takdirde Komisyon kampanya hesabını onaylamış sayılır. Komisyonun almış olduğu kararlara karşı idari yargı yolu açıktır. Fransız Seçim Kanunu'na göre Komisyon herhangi bir usûlsüzlük nedeniyle kampanya hesabını onaylamayı reddederse idari yargıya kendi başvurmak zorundadır. Bu durumda idari yargı hâkimi kampanya hesabını inceleyerek duruma göre adaya seçilme yasağı getirilip getirilmeyeceğine ya da seçimin tüm den iptal edilip edilmeyeceğine karar verir. Komisyonun ceza hukuku anlamında suç teşkil edecek usûlsüzlükler tespit etmesi halinde savcılığa başvurma yetkisi de Seçim Kanunu'nun L.52-15. maddesinin dördüncü fıkrasında öngörölmüştür. Aynı maddenin altıncı fıkrası adayın seçim harcamaları için belirlenen en yüksek harcama sınırını aşması halinde aşıl an miktara eşit bir paranın aday tarafından hazineye yatırılması zorunluluğunu getirmiştir.

Fransız seçim hukukunda adayların kanunların emredici nitelikteki hükümlerine aykırı hareket etmeleri halinde bazı yaptırımlarla karşılaşmaları öngörülmüştür. Bu yaptırımlar seçilme yasağı ve cezai yaptırımlar olmak üzere iki başlık altında değerlendirilebilirler. Seçim Kanununun L.118-3. maddesine göre kampanya hesabının Komisyon tarafından kanunda gösterilen üst harcama sınırının aşılması nedeniyle reddedilmesi halinde adaylara bir yıl süreyle seçilme yasağı getirilebilir. Bu cezayı verip vermeme konusu hâkimin takdirine bırakılmış bir konu olmakla birlikte uygulamada adayın iyiniyetli olup olmadığı hususu dikkate alınarak karar verildiği gözlemlenmektedir¹². Cezaî yaptırımlar açısından durum değerlendirildiğinde Fransız Seçim Kanunu'nun L.113-1. maddesi usûlsüz bir biçimde gelir elde eden, seçim bölgesi için belirlenen üst harcama sınırını aşan, kampanya hesabının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara aykırı hareket eden adaylara karşı 3750 euro para ve bir yıl hapis cezası öngörmektedir.

2.2. SİYASÎ PARTİLERİN FİNANSMANI

Fransa'da halen yürürlükte bulunan 4 Ekim 1958 tarihli Anayasa'nın dördüncü maddesi siyasî partileri ilgilendirmektedir. Bu hükme göre siyasî partiler seçimlerde halk iradesinin ortaya çıkmasına hizmet ederler. Siyasî partiler serbestçe kurulurlar ve faaliyetlerini yürütürler, bunları yaparken millî egemenlik ve demokrasi ilkelerine uygun hareket etmek zorundadırlar. 12 Mart 1988 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 88-227 sayılı Siyasî Hayatın Finansal Saydamlığı ile İlgili Kanun ise Anayasa'da belirlenen ilkeler ışığında siyasî partilerin finansmanı ile ilgili hükümler içermektedir. Bu kanunun yedinci maddesi Anayasa'nın dördüncü maddesinde belirtilen siyasî partiler ile ilgili ilkeleri tekrarladıktan sonra siyasî partilerin ivazlı ya da ivazsız olarak menkul ve gayrîmenkûl edinebileceklerini ve bu amaçla her türlü âkdi yapabileceklerini hükme bağlamaktadır. Genel olarak siyasî partilerin finansmanı kamusal finansman ve özel finansman olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmektedir.

¹² JurisClasseur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no:126

2.2.1. Siyasî Partilerin Kamusal Finansmanı

Fransa'da siyasî partilerin kamusal finansmanı konusundaki genel hukuki düzenleme 88-227 sayılı kanunun 8-10. maddelerinde bulunmaktadır. Buna göre siyasî partiler kanunda belirtilen şartlar dâhilinde devlet tarafından doğrudan verilen maddî yardımdan yararlanırlar. Milletvekili genel seçimleri bakımından siyasî partilerin yararlanabilecekleri yardımlar ikili bir ayırıma tâbi tutulmaktadır. Bu ayırıma göre bazı siyasî partiler milletvekili genel seçimlerinde aldıkları oy oranına göre yardımdan yararlanırken parlâmentoda temsil edilen siyasî partilerin ise ayrıca yardım almaya hak kazandıkları görülmektedir.

Kanunun dokuzuncu maddesine göre milletvekili genel seçimlerinde adayları en az elli seçim bölgesinde % 1 ve daha fazla oy alan siyasî partiler devlet yardımından yararlanabilirler. Bunun yanı sıra Fransa'nın yalnızca denizaşırı topraklarından en az bir veya daha fazlasında aday gösteren ve adayları % 1'den fazla oy alan siyasî partiler de kamu finansmanından yararlanmaya hak kazanırlar. Bu kamu yardımı partilerin almış oldukları oy oranları nispetinde partiler arasında bölüştürülür.

Görüldüğü üzere parlâmentoya, yani millet meclisine ve senatoya giren parlâmenter sayısı göz önünde bulundurularak siyasî partilere yönelik kamu yardımı yapıldığı görülmektedir. Kanunun dokuzuncu maddesine göre siyasî partileri meclislerde temsil eden milletvekili ve senatör sayıları hesaplanarak devlet yardımı verilmektedir.

2.2.2. Siyasî Partilerin Özel Finansmanı

Fransa'da siyasî partilerin kamu dışında elde ettikleri yardımlar bakımından 1988 yılından beri yürürlükte bulunan 88-227 sayılı kanunun 11 ilâ 11-8. maddeleri arasında düzenleme yapıldığı görülmektedir. Kanunun 11. maddesine göre siyasî partiler ancak bir vekil aracılığıyla özel yardım toplayabilirler. Bu vekil bir gerçek kişi olabileceği gibi finansman amacıyla kurulmuş bir dernek de olabilir.

Siyasî partilere sağlanan özel yardımlar arasında kuşkusuz bağışlar önemli yer tutmaktadır. Fransa'da kanunun siyasî partilere gerçek kişiler tarafından yapılacak yardımlar bakımından bir tavan belirlediği görülmektedir. 88-227 sayılı kanunun 11-4. maddesi bir siyasî partinin yılda bir gerçek kişiden 7500 eurodan fazla bağış alamayacağını hükme bağlamıştır. Aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre 150 euroyu

aşan her bağış; çek, virman ya da banka kartı aracılığıyla yapılmak zorundadır. Siyasî partilere yapılan bağışlara parti üyelerinin ödedikleri aidatların dâhil olup olmadığı konusu Fransa'da tartışma konusu olmuştur. Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu üyelerin ödedikleri aidatların bağış olarak nitelendirilemeyeceği görüşünü benimsemektedir¹³.

Siyasî partilere yapılan bağışlar bakımından diğer önemli bir nokta ise tüzel kişiler tarafından yapılan bağışların kabûl edilip edilemeyeceğidir. Kanunun 11-4. maddesinin ikinci fıkrasına göre siyasî partiler dışında kalan tüzel kişilerin siyasî partilere bağış da dâhil her türlü maddî yardımda bulunması yasaktır. Siyasî partiler sözü edilen tüzel kişilerden hiçbir şekilde mal ve hizmet yardımı alamazlar ya da mal ve hizmetleri normal tutarlarından daha avantajlı bir fiyata elde edemezler.

Siyasî partilerin bağış ya da benzeri yardımları kabûl etmeleri bakımından bir başka yasak ise Kanunun 11-4. maddesinin beşinci fıkrası hükmünde yer almaktadır. Buna göre Fransa'da siyasî partiler adına vekiller ya da finansman dernekleri yabancı devletlerden ve yabancı devlet tüzel kişilerinden bağış ya da benzeri yardımları kabûl edemezler.

88-227 sayılı Kanunun 11-7. maddesine göre siyasî partiler mâli durumlarını gösterir muhasebe kayıtlarını tutmak zorundadırlar. Bu kayıtlarda partilerin malî durumlarını gösteren hususların yanı sıra parti tarafından hisselerinin % 50'sinden fazlası elde bulunduran veya yönetiminde söz sahibi olunan ticari şirketler ile ilgili bilgilerin de yer alması gerekmektedir.

Fransız hukukunda siyasî partilerin finansmanı ile ilgili çok detaylı hukuki düzenlemelerin ve yükümlülüklerin yanında bunlara uyulmaması halinde de çeşitli yaptırımların mevcut olduğunu söylemek gerekir. Bu yaptırımları idari ve cezai yaptırımlar olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. İdari yaptırımlardan ilki kanunun 88-227 sayılı Kanunun 11-6. maddesinde belirtilmektedir. Bu hükme göre kanunun 11-1 ilâ 11-4. maddelerinde belirtilen hususlara aykırı hareket eden finansman derneklerinin gelir toplama izinleri Seçim Hesapları ve Siyasî Finansmanlar Millî Komisyonu tarafından iptal edilir. Ayrıca Kanunun

¹³ Juris Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no:155.

11-6 ve 11-7 maddeleri hükümlerine göre siyasî partiler kamu yardımından mahrum bırakılabilirler. Cezai yaptırımlar açısından ise Kanununun 11-5. maddesine göre, kanuna aykırı bir şekilde bağış toplayan ve bağışta bulunanlara 45 euro ilâ 2500 euro arasında para cezası ve bir yıl hapis cezası verilir.

3. TÜRKİYE'DE SİYASÎ PARTİLERİN FİNANSMANI

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 61. Maddesi, siyasî partilerin elde edebileceği gelirleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
 2. Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
 3. Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak
 4. Özel aidat,
 5. Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
 6. Parti yayınlarının satış bedelleri,
 7. Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
 8. Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
 9. Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
 10. Bağışlar,
- Devletçe yapılan yardımlar.

3.1. Kamusal Finansman: Devlet Yardımı

Kamusal destekler doğrudan ve dolaylı kamusal destekler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki siyasî partilere devlet tarafından yapılan malî yardımları ikincisi ise siyasî partilerin TRT başta olmak üzere kamu kitle iletişim araçlarından yararlanmaları ve çeşitli vergi muafiyetine tâbi olmaları anlaşılmaktadır¹⁴.

¹⁴ Uzun, C. D. (2010). *Anayasa Hukuku Açısından Siyasî Partilerin Finansmanı*. Ankara: Adalet Yayınevi ,s. 192.

Türk siyasî parti rejimindeki doğrudan devlet yardımları düzenli bir biçimde her yıl verilen devlet yardımları yanında seçim kampanyalarının finansmanını da kapsamaktadır. Düzenli verilen yardımlar, yerel seçimlerin yapıldığı yıl iki katı, milletvekili genel seçimlerinin yapıldığı yıllarda ise üç katı olarak ödenmektedir¹⁵.

1982 Anayasasının ilk hâli, siyasî partilere doğrudan devlet yardımını öngören bir hüküm içermemekteydi. Doğrudan devlet yardımı kanun düzeyinde ilk olarak 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanuna 1984 yılında yapılan değişiklikle sisteme girmiş, 23. 7. 1995 tarih ve 4121 sayılı kanun ile gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile anayasal düzeyde kabûl edilmiştir. Buna göre 1982 Anayasası'na göre “Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tâbi olduğu esaslar kanunla düzenlenir” (Md.68).

Anayasa Mahkemesi Anayasa'da yer alan “yeterli düzeyde” ifadesini; siyasî partilerin bir taraftan parasal güce sahip kişi ve kuruluşların etkisinden korunması ile diğer taraftan ekonomik açıdan tamamen devlete bağlı olmak suretiyle toplumdan bağlarını koparmasını engelleyecek bir dengenin korunması şeklinde anlamaktadır¹⁶.

Hakça ifadesi ise yani hangi partilerin hangi oranlarda devlet yardımından faydalanacağı hususunu içermektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre “Hakça ifadesi, belirli örgütlenme yaygınlığına ulaşmış ve belirli toplumsal onaya mazhar olmuş partilerin seçimlerde elde ettiği başarı düzeylerine göre devlet yardımından yararlanacağı şeklinde anlaşılmalıdır.”¹⁷

Anayasa Mahkemesi, siyasî partilere yapılacak yardımların gerek yeterli düzeyde gerek hakça olup olmadığı hususundaki nihai karar ve takdirin yasama organına ait olduğunu ifade etmiştir.

Siyasî partilere yapılacak olan devlet yardımının uygulanmasına ilişkin hususlar 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun Ek 1'inci maddesinde düzenlenmektedir. Burada devlet yardımı alma hakkına

¹⁵ Uzun, C. D, (2010), s. 178.

¹⁶ Anayasa Mahkemesi, E.2007/59,K. 2007/75, T.30.7.2007, R.G:26.1.2008-26768.

¹⁷ Uzun, C. D, (2010), s. 175.

sahip olan siyasî partiler iki grupta düzenlenmiştir; Birinci grupta ülke çapında son genel seçimlerde aldığı oy oranı en az %10 olan partiler yer almaktadır. Bu çerçevede Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve %10 barajını aşmış bulunan siyasî partilere her yıl Hazine'den ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplamının beş binde ikisi oranında ödenek malî yıl için konur. Bu ödenek, Devlet yardımı yapılacak siyasî partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilân edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenir.

İkinci grupta ise milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan siyasî partiler bulunmaktadır. Bu yardım yukarıdaki ilk gruptaki en az Devlet yardımı alan siyasî partinin aldığı yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır.

Hiç şüphesiz, gerek %10'luk gerekse %7'lik sınırlar oldukça yüksektir. Bu doğrultuda yapılması gereken, % 10'luk barajın -örneğin % 1 gibi- makul bir orana indirilmesidir. "Böylece, küçük partilerin de aldıkları oy oranına göre devlet yardımına hak kazanması sağlanmış olacaktır."¹⁸

3.2. Özel Finansman

Siyasî partiler, ticarî faaliyetlere girişemezler.

Siyasî Partiler Kanunu, siyasî partilere bağışta bulunması yasaklanan kurum ve kuruluşları şu şekilde sıralamaktadır:

1. Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar,
2. Kamu iktisadî teşebbüsleri, özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar,
3. Kamu iktisadî teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya
4. Yukarıda adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler.

¹⁸ Aydın, M. : "Türkiye'de Siyasî Partilere Devlet Yardımı". *AÜHFD*, Y. 2005, S.54 (4), s. 235-265

Yukarıda adı geçen kurum ve kuruluşlar, siyasî partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasî partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar.

Yukarıdaki yasaklara aykırı bir biçimde bağış yapan ve bağış kabûl eden kişilerin altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları öngörülmüştür (SPK md. 116).

Siyasî partilere bağışta bulunması sürekli bir biçimde yasaklananların yanında sadece seçim kampanyaları ile sınırlı olmak üzere, bir takım kişilerin de siyasî partilere bağışta bulunması yasaklanmıştır. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanununun 63.maddesinde, kamu kurumlarında ve kamuya yararlı derneklerde çalışan memurlar ile hizmetlilerin siyasî partilere ve adaylara bağış ve yardımda bulunması yasaklanmaktadır.¹⁹

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatiflerin özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasî partilere maddî yardım ve bağışta bulunabilirler. (SPK. Md.66)

Yukarıda bahsi geçen kuruluşlardan özel yasında siyasî partilere yardım yapabileceği açıkça belirtilen sadece dernekler bulunmaktadır. 4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı dernekler kanununun 10. Maddesi şu düzenlemeyi içermekteydi:“Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, benzer amaçlı derneklerden, siyasî partilerden, işçi ve işveren sendikalarından ve meslekî kuruluşlardan maddî yardım alabilir ve adı geçen kurumlara maddî yardımda bulunabilirler.”

Öte yandan aynı kanununun 21. Maddesi derneklerin yurt dışındaki kişi ve kurumlardan maddî yardım almasına izin veriyordu.

Bu iki düzenleme birlikte ele alındığında siyasî partilerin dernekler üzerinden yabancı kişi ve kuruluşlardan bağış almalarının önü açılmıştır. Bunun karşısında Cumhurbaşkanı ve 116 milletvekili, adı geçen kanununun 10. Maddesine karşı, aralarında 69. Maddenin de bulunduğu Anayasanın çeşitli hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle,

¹⁹ Uzun, C. D, (2010), s. 126.

iptal davası açmışlardır. Anayasa Mahkemesi siyasî partilere dolaylı bir biçimde yabancı bağışa olanak sağlayacağı gerekçesiyle söz konusu kanun maddesini iptal etmiştir. Bu karardan sonra derneklerin siyasî partilere bağış yapabilmesi artık mümkün değildir (E.2004/44K.T:5.4.2007,R.G:22.11.2007/26708,S.57-70)²⁰.

5737 sayılı Vakıflar Kanununda siyasî partilere yardımla ilgili herhangi bir olumlu veya olumsuz düzenleme yer almamakta, 13. Maddede vakıfların malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilecekleri düzenlenmektedir. Ancak, vakıfların amaçları dışında faaliyette bulunmaları yasaktır. Bu da siyasî partilere yapılacak bağışların ilgili vakfın amacı ile sınırlı olması sonucunu doğurmaktadır.

Aynı doğrultuda 2821 sayılı Sendikalar Kanununda, sendikaların siyasî partilere bağış yapmasını yasaklayan veya açıkça izin veren bir hüküm bulunmamakta sadece sendikaların faaliyetlerinin amaçları ile sınırlı olduğu düzenlenmektedir. 1995 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile sendikaların siyasî partilere bağış yapmalarının önündeki engel kaldırılmıştır. 1997 yılında sendikalar kanununda yapılan bir değişiklik ile de sendikalar kanunu ile adı geçen anayasa değişikliği arasında uyum sağlanmıştır. Sendikaların sosyalist ve sosyal demokrat partiler açısından önemli bir bağış kaynağı olduğu düşünüldüğünde, sendikalar siyasî partilere yardım yapma serbestilerinin tanınması oldukça yerinde bir yenilik olmuştur.

Öte yandan, konu kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları açısından düşünüldüğünde aynı sonuca varmak oldukça zor görünmektedir. Adı geçen kuruluşların kanunlarında da 1995 Anayasa değişikliklerine paralel bir biçimde siyasî partilere bağış yapmalarını engelleyen hükümler kaldırılmıştır. Böylece bu tür kurumlar siyasî partilere bağış yapabileceklerdir. Bu durum, bu kurumlara belli bir mesleği icra etmek isteyenlerin üye olmalarının zorunlu olduğu düşünüldüğünde, bir kişiyi kendi ödediği aidatlarla belki de desteklemediği bir siyasî partiye bağışta bulunmaya zorunlu kılabilir. Bu nedenle, vakıf ve sendikaların siyasî partilere bağışta bulunabilmesi siyasî çoğulcululuk açısından olumlu bir gelişme iken,

²⁰ Uzun, C. D, (2010), s. 123'ten naklen.

aynı şeyi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları açısından söylemek mümkün değildir²¹.

Anayasa'ya göre; Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır (Anayasa Md.69).

Anayasanın bu hükmünün amacı “ülke siyasetinin yabancı etkilerden korunması” şeklinde ifade edilmektedir. Zaten, siyasî pratikte siyasî partilerin, yabancı kişi ve kuruluşlardan bağış kabûl etmesi tepki oluşturabileceğinden siyasî partiler, bu tür bağışlardan kaçınılmaktadırlar. Türkiye'de bu yasağa karşı geldiği için kapatılmış olan bir siyasî parti yoktur.²²

Siyasî partilere bağış yapacak olan gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasî partiye aynı yıl içinde yaptığı ayni veya nakdi bağışların ya da kullandığı yayınların değer toplamının iki milyar lirayı geçmesi yasaklanmıştır. (md. 66/2) Türkiye'de gözlenen yüksek enflasyon dönemleri karşısında aynı kanuna eklenen Ek. 6. Maddede adı geçen iki milyar liralık değer her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usûl Kanunu hükümleri uyarınca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılacağı düzenlenmektedir. Bu bağlamda, örneğin 2010 yılında bir kişinin bir yıl içerisinde bir siyasî partiye yapabileceği bağış miktarının üst sınırı 24.953 TL olarak belirlenmiştir²³.

Siyasî partiler bağışları makbuz karşılığı kabûl edebilirler. Bağış sahibinin veya yetkili temsilcisinin kimliği bu makbuzda yazılı olmalıdır. Siyasî partilerin adına açılmış banka hesaplarına yapılan bağışlar için ayrıca gelir makbuzu düzenlenmesine gerek yoktur.(SPK. madde 66/2)

Siyasî partiler kredi veya borç alamazlar. Ancak, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bağış yapması yasak olanlar dışındaki gerçek ve tüzelkişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler (SPK. madde 67).

²¹ Uzun, C. D, (2010), s. 125.

²² Uzun, C. D, (2010), s. 121.

²³ Uzun, C. D, (2010), s. 128.

4. SİYASÎ PARTİLERİN MALÎ DENETİMİ

Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.(Md. 69/3) Siyasî partilerin mali denetiminin yaptırımı, kanuna uygun olmayan gelir ve giderlerin hazineye gelir olarak kaydedilmesine karar verilmesidir²⁴. Türk siyasî parti hukuki rejiminde bağış yapanların kimlikleri açıklanmamaktadır. Anayasa Mahkemesi gerçekleştirdiği siyasî parti malî denetim sonuçlarını yayımlamakla birlikte bağış yapanların kimliklerini açıklamamaktadır. Bu gizlilikle güdülen amacın düşünce özgürlüğü ve muhalefeti korumak şeklinde ifade edilmektedir²⁵.

Türkiye'de siyasî partilerin mali denetimi gelir ve giderlerinin denetlenmesinden ibarettir. Bundan başka seçimler sırasında adayların harcamaları ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Çelik'in²⁶ gözlemine göre, "Türkiye'de seçim harcamalarının düzenlenmesine ilişkin talepler, zaman zaman gündeme gelmesine rağmen, bu konuda henüz bir somut adım atılmamıştır." Bu şekliyle mevcut siyasî parti rejiminde, siyasî yolsuzlukların engellenmesi açısından büyük bir eksiklik bulunmaktadır.

5. SONUÇ

Fransız hukukunda gerek seçim kampanyalarının gerek siyasî partilerin finansmanının denetimi konusunun ayrıntılı bir biçimde düzenlendiği ve mevzuatın sürekli değişiklikler yapılmak suretiyle yeni oluşan durumlara adapte edildiği görülmektedir. Bunun yanında Anayasa yargısı ve İdari yargı ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözerken bu konuyla ilgili temel hukukî prensipleri belirleyerek bu alandaki denetimlerin amaç

²⁴ GÖZLER, K. (2011). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 12 bası. Bursa, 2011, s. 163.

²⁵ Uzun, C. D, (2010), s. 129.

²⁶ Çelik, Ö. (2012). *Siyasî Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi*, Ankara, 2012, s. 172.

ve kapsamı konusunda yol göstermektedir. Bununla birlikte Fransa'da yapılan tüm bu çalışmalara rağmen seçim kampanyaları ve siyasî partilerin finansmanını ilgilendiren konularda yapılan usûlsüzlüklerin önüne tam olarak geçmek mümkün olmamıştır.

Fransız siyasî yaşamını ilgilendiren güncel olaylara bakıldığında özellikle seçim kampanyalarının finansmanını ilgilendiren konularda büyük skandalların patlak verdiği görülmektedir.

1995 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ilgilendiren bir soruşturma halen Fransız adli makamları tarafından yürütülmektedir. Uluslararası çapta bir skandala dönüşen ve Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'yi de ilgilendiren bu olayda Fransa'nın Pakistan'a 1990'lı yıllarda sattığı denizaltılar için açılan ihalede Fransız yetkililerin bazı Pakistanlı yetkililere komisyon ödedikleri ve bu ödenen komisyonun bir bölümünün Fransızlara geri ödenerek o dönemde Jacques Chirac'a karşı Cumhurbaşkanlığı seçiminde aday olan başbakan Edouard Balladur'un seçim kampanyasının hukuka aykırı bir şekilde finanse edildiği iddia edilmektedir. 2002 yılında Pakistan'ın Karaçi kentinde Fransız denizaltı mühendis ve teknisyenlerine karşı düzenlenen ve 14 kişinin ölümüyle sonuçlanan bombalı saldırının önceden iddia edildiği gibi El Kaide terör örgütü tarafından değil de komisyonlarını tam olarak alamayan Pakistanlı araçlar tarafından organize edilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. 1995 seçimlerinde kampanya esnasında bütçe bakanı olan Nicolas Sarkozy'nin Edouard Balladur'un kampanyasında basın sözcüsü olarak yer alması da kendisi hakkındaki şüpheleri arttırmaktadır²⁷. Bu nedenle seçim kampanyalarının ve siyasî partilerin finansmanı konusu yalnızca hukukî düzenlemeler ile çözülebilecek bir konu olmaktan çok uygulamada da sıkı denetim gerektiren bir meseledir.

Türkiye açısından düşünüldüğünde, siyasî partilere yapılacak olan devlet yardımlarının ve özel kişilerden alınacak bağışların, Fransa örneğinde olduğu gibi tek bir hesaptan gerçekleştirilmesi oldukça yerinde bir yenilik olacaktır. Bu şekilde siyasî partilerin malî denetimi oldukça kolaylaşacaktır. Bundan başka devlet yardımlarının dağıtılmasında

²⁷ http://www.lemonde.fr/politique/infographie/2010/11/29/comprendre-l-affaire-karachi-en-trois-minutes_1446518_823448.html.

Fransa'daki % 1'lik alt sınır düşünüldüğünde 2820 sayılı siyasî partiler kanunun ön gördüğü % 7'lik oran bir hayli fazla görünmektedir. AKP ve CHP gibi büyük partiler başta olmak üzere Mevcut siyasî partilerin sistem içinde haksız bir biçimde baskın olmaları sonucunu doğurmaktadır.

KAYNAKLAR

3e Rapp. d'activité de la Commission : éd. JO 1996, n° 4320, s. 41.

Aydın, Mesut (2005): "Türkiye'de Siyasî Partilere Devlet Yardımı", AÜHFD , S.54 (4), s.235-265.

CE, 6 juill. 2005, n° 272523, Samuel X, Élect. membres conseil régional Pays de la Loire. - CE, 30 nov. 2005, n° 273319, Marine X, Élect. membres conseil régional Île-de-France : JurisData n° 2005-068297, CE, 6 janv. 2006, n° 274025, M. Gollnisch : JurisData n° 2006-069448.

Code électoral français.

Commission nationale des comptes de campagne et des financements politiques.

Compte de campagne.

Cons. const., 26 juin 2008, déc. n° 2008-4509 à n° 2008-4514, AN Eure-et-Loir, 1re circ., M. Jean-Pierre Gorges et a. : Journal Officiel 8 Juillet 2008.

Çelik, Özlem (2012) : *Siyasî Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi* . Ankara, Seçkin.

Gözler, Kemal (2011): *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*,12 baskı, Bursa, Ekin

http://www.lemonde.fr/politique/infographie/2010/11/29/comprendre-l-affaire-karachi-en-trois-minutes_1446518_823448.html. (erişim. 10.02.2012)

Juris Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no:155.

Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 15.

Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 40.

Juris-Classeur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no: 41,42.

JurisClasseur Administratif, Fascicule 80, Droit des Financements politiques, no:126

L. org. n° 88-226 : Journal Officiel 12 Mars 1988) (L. n° 88-227 : Journal Officiel 12 Mars 1988

Pujas, V., & Rhodes, M. (1999). Party Finance and Political Scandal in Italy, Spain and France. *West European Politics* , 22 (3), 41-63.

Uzun, C. D.(2010): *Anayasa Hukuku Açısından Siyasî Partilerin Finansmanı*. Ankara, Adalet Yayınevi.

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

age : Adı geçen eser

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

AÜHFD :Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

b. :Bası

CHP :Cumhuriyet Halk Partisi

CNCCFP :Commission Nationale Des Comptes De Campagne Et Des Financements Politiques

E. : Esas

JO :Journal Officiel

K. :Karar

Md. : Madde

R.G. :ReGazete

s : Sayfa

SPK :Siyasî Partiler Kanunu

T :Tarih

Y :Yıl